

PROPAGANDAS TEHNIKAS

9.–12. klase

► Stundas mērķis

Pilnveidot prasmi atpazīt trīs pārliecināšanas (propagandas) tehnikas.

► Caurviju prasme

Digitālā un medijpratība

► Jēdzieni, atslēgas vārdi

Propaganda

Misinformācija

Dezinformācija

Malinformācija

Propagandas tehnikas

Kritiskā domāšana

► Resursi

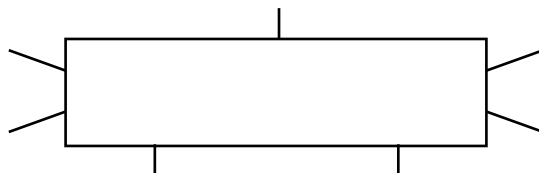
Projektors, dators ar interneta pieslēgumu

Skolēniem – mobilie tālruņi, planšetes ar interneta pieslēgumu

Ilgums: 40 minūtes

Uzmanības piesaiste, aktivizēšana (10 min.)

1. Skolotājs stundas sākumā uzraksta uz tāfeles vārdus – *dezinformācija*, *malinformācija*, *misinformācija*, *propaganda* – un veido četrus vārdu zirnekļus. Skolēni tiek lūgti pienākt un papildināt katru vārdu zirneklī ar vārdiem, kas saistās ar katru jēdzienu.

2. Pēc zirneklī aizpildīšanas notiek saruna klasē, ko nozīmē katrs jēdziens. Skolotājs nolasa katra jēdziena skaidrojumu, skolēni secina, kuram jēdzienam tas atbilst. Skolēni min katra jēdziena piemērus no savas pieredzes, kopā tiek papildināti vārdu zirneklī.

Dezinformācija – apzināti sagrozīta, nepareiza informācija.

Malinformācija – faktoloģiski korekta informācija, kas tiek izmantota ļauniem nolūkiem, piem., naida runa, informācijas noplūde.

Misinformācija – nepatiesas informācijas izplatīšana, tai noticot, nedomājot ļaunu.

Propaganda – uzskatu, ideju, zināšanu sistemātiska izplatīšana, izskaidrošana un pamatošana, lai ar pārliecināšanu iegūtu piekritējus.

Galvenā daļa (25 min.)

1. Skolēni grupās atver un iepazīstas ar Baltijas pētnieciskās žurnālistikas centra "Re:Baltica" paspārnē strādājošās faktu pārbaudes un sociālo tīklu pētniecības virtuālās laboratorijas "Re:Check" paveikto: https://rebaltica.lv/recheck/?gclid=CjwKCAjw-IWkBhBTEiwA2exyO3sXBZWPLJTITi91TY-KPT2S81FnMITBu18a85hDkKk7xAvBgzaY7hoCk7wQAvD_BwE. Katra grupa iepazīstas ar dažiem piemēriem, kā arī ar pārbaudīto faktu vērtējuma atzīmēm:

- patiesība (izteikums ir precīzs un faktoloģiski pierādāms);
- tuvu patiesībai (apgalvojums ir lielākoties paties, taču ir pieļautas sīkas neprecizitātes);
- puspatiesība (apgalvojums satur gan patiesu, gan nepatiesu informāciju, daļa faktu ir noklusēta);
- drīzāk nav taisnība (apgalvojumā ir kriptas patiesības, taču nav ņemti vērā būtiski fakti un / vai konteksts, līdz ar to izteikums ir maldinošs);
- trūkst konteksta (tiek salīdzinātas nesalīdzināmas lietas, izteikums ir pretrunā ar paša iepriekš teikto vai darīto vai trūkst būtiskas papildu informācijas);
- nav taisnība (apgalvojums neatbilst patiesībai, tam nav pierādījumu, izteikuma autors neapzināti maldina vai melo).

2. Katra grupa izvēlas vienu medijos aktuālu rakstu un izvērtē tā saturu, izmantojot "Re:Check" sistēmu, ko papildina ar izziņas materiāla informāciju par propagandas tehnikām.

Propagandas tehnikas

Mēģinājums ietekmēt emocijas (*glittering Generalities*), izmantojot abstrakcijas. Paziņojumi ir neskaidri un pozitīvi, bet nav praktiski vai informatīvi. Šo metodi bieži izmanto politisko vēlēšanu kampaņu laikā, kā arī mārketingā. Piemēram, "Mēs esam pelnījuši dzīvot labāk", "Mūsu nākotnei", "Vissvarīgākais ir cilvēks", "Vienkārši dari to", "Jo es esmu tā vērts".

Nosaukšana (*labelling*) – negatīva ideja par konkrētu personu vai organizāciju: melis, korumpēts. Bieži tiek izmantots sarkasms vai ņirgāšanās, piemēram, sievietes, kuras valkā burku, izskatās pēc banku laupītājām: *bijušais Apvienotās Karalistes premjerministrs Boriss Džonsons, Baltijas valstis ir amerikāņu "lelles" (Krievijas arvien biežāk izmantoja kara laikā Ukrainā) u.c.*

Vispārināšana (*bandwagon*) – rada iespaidu, ka idejai ir plašs atbalsts, tāpēc, to noraidot, jūs paliksiet vieni un izolēti. Piemēram, "Visi to dara", "Tauta ir runājusi", "Pasteidzieties, atlikušas pēdējās vienības", u.c.

3. Saruna klasē – kādas grūtības, priekšnosacījumi jāievēro, izvērtējot vēstījumus; vai darām to ikdienā; kādas sekas rada nevēlēšanās vai nespēja analizēt informāciju un atpazīt propagandas tehnikas.

Ar citām loģikas kļūdām, ko izmanto dezinformācijas un propagandas radīšanai, var iepazīties spēlē "Populists": <https://drive.google.com/file/d/1kCYWFWvIWvRkrKe-TZNJq9awEioMmLNQ/view>

Refleksija (5 min.)

Skolēni klasē veido kopīgu teikumu, katrs papildinot to ar vienu vārdu (vārdi nedrīkst atkārtoties, var papildināt arī ar frāzi): "Analizēt un izvērtēt informāciju ir..."

Papildu informācija:

Rokasgrāmata pret dezinformāciju: <https://www.mk.gov.lv/lv/rokasgramata-pret-dezinformaciju>
(Valsts kanceleja)

Podkāsts "Info-dēmija": <https://naba.lsm.lv/lv/raksts/info-demija/paaudzes-socialajos-medijos.a139997/>
(Radio Naba)

Kritiskās domāšanas tests jauniešiem: <https://www.quotudoma.lv/kritiskas-domasanas-tests>
(Quo Tu domā)

Kritiskās domāšanas e-kurss jauniešiem un skolotājiem: <https://kritiskadomasana.thinkific.com/courses/kritiskadomasana> (SceptiCafe)